

Kırşehir’de Faaliyet Gösteren Esnafın Vergi Uyumlarını Etkileyen Faktörleri Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma

Hatice Pınar KAYA¹
Bedia ZIVALI²
Selim ŞAHİN³

Öz

Vergi gelirlerinin tahsilinde mükelleflerin vergiye karşı tutum ve davranışları belirleyici rol oynamaktadır. Araştırmanın amacı, maliye alanında önemli olan vergi uyumu konusunu esnafın bakış açısı doğrultusunda incelemek ve esnafın vergiye uyumunu etkileyen faktörleri tespit etmektir. Ayrıca esnafın vergiye uyumlarını etkileyen faktörlerin demografik özelliklerine göre farklılık gösterip göstermediğini analiz etmektir. Bu amaçlara ulaşmak için Kırşehir’de faaliyet gösteren esnafardan anket tekniği kullanılarak veriler elde edilmiş ve verilerin analizi SPSS programı aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Analiz sonuçlarına göre Kırşehir’deki esnafın vergiye uyumlarını olumsuz etkileyen en önemli iki faktör vergi afları ve yüksek vergi oranlarıdır. Vergi otoriteleri tarafından çıkarılması beklenen vergi aflarının esnafın vergi ödeme davranışlarını olumsuz etkilediği ve vergi oranlarında indirimler yapılmasının vergiye uyumlarını artıracakı tespit edilmiştir. Ayrıca esnafın vergiye uyumlarını etkileyen faktörlerin cinsiyete, eğitim durumuna ve bağlı oldukları odalara göre anlamlı farklılıklar gösterdiği belirlenmiştir. Çalışma sonuçlarının esnafın beklentilerine uygun vergi politikalarının oluşturulmasında ve mevcut politikaların başarılı bir şekilde uygulanmasında politika yapıcılara faydalı bilgi sunması beklenmektedir.

Anahtar Sözcükler: Vergi, Esnaf, Vergi Uyum, Nicel Araştırma, Kırşehir.

JEL Kodları: H20, H21, M49.

A Research to Determine the Factors Affecting Tax Compliance of Tradesmen Operating in Kırşehir

Abstract

Taxpayers' attitudes and behaviors towards taxes play a decisive role in the collection of tax revenues. The aim of the research is to examine tax compliance, an important issue in finance, from the perspective of tradesmen and to determine the factors affecting their tax compliance. It is also analyzed whether the factors affecting the tax compliance of tradesmen differ by their demographic characteristics. To achieve these goals, data were collected from tradesmen operating in Kırşehir using a survey technique, and the data were analyzed using the SPSS program. According to the analysis results, the two most important factors that negatively affect the tax compliance of tradesmen in Kırşehir are tax amnesties and high tax rates. It has been determined that the tax amnesty expected to be issued by the tax authorities will negatively affect the tax payment behavior of tradesmen, and that reductions in tax rates will increase their tax compliance. In addition, it has been determined that the factors affecting the tax compliance of tradesmen show significant differences by gender, educational status, and the chambers they are affiliated with. It is expected that the study results will provide useful information to policymakers in the creation of tax policies aligned with the expectations of tradesmen and in the successful implementation of existing policies.

Keywords: Tax, Tradesmen, Tax Compliance, Quantitative Research, Kırşehir.

JEL Codes: H20, H21, M49.

¹ **Sorumlu Yazar (Corresponding Author):** Hatice Pınar KAYA, (Doç. Dr.), Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, Öğretim Üyesi, Kırşehir/Türkiye, pkaya@ahievran.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-8736-088X.

² Bedia ZIVALI, (Arş. Gör.), Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, Öğretim Elemanı, Kırşehir/Türkiye, bedia.zivali@ahievran.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-0464-4992.

³ Selim ŞAHİN, (Arş. Gör.), Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, Öğretim Elemanı, Kırşehir/Türkiye, selim.sahin@ahievran.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-3271-3975.

APA 6 Stili Kaynak Gösterimi: (To Cite This Article)

Kaya, H. P., Zivali, B., Şahin, S. (2026). Kırşehir’de faaliyet gösteren esnafın vergi uyumlarını etkileyen faktörleri belirlemeye yönelik bir araştırma. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 19, 55-74. doi: <https://doi.org/10.29067/muvu.1663530>

EXTENDED SUMMARY

Introduction

Public revenues and expenditures play a decisive role in ensuring economic development, increasing the country's welfare, and meeting citizens' public needs. Having sustainable and low-cost tax resources is among the common goals of countries (Demir, 2016: 85). Since public expenditures are financed by taxes, it is impossible to continue public services without taxes. In this respect, it is of great importance for taxpayers to fulfill their tax responsibilities on time and completely, in other words, to comply with the law.

Although tax is a liability that must be paid, it is not possible to say that tax revenues can be collected on time and in full in our country. Factors affecting the tax compliance of individuals and businesses, which are taxpayers, can be classified in different ways, such as economic, financial, administrative, psychological, demographic, social, and moral. Revealing the hidden thoughts underlying these factors is of great importance for taxpayers' voluntary compliance with taxes and, consequently, for the state's ability to collect taxes, which are the most important source of state financing.

Although tax audits and penalties are low in many European countries, the high level of tax compliance among taxpayers indicates that tax compliance strategies based solely on pressure and penalties are inadequate (Kitapçı, 2016: 67). In order to increase the positive attitudes of taxpayers towards the tax system, a policy that can create a synergistic atmosphere based on trust and supporting a sense of justice between taxpayers and the tax authority is needed (Inasius, 2019: 376).

It is important to implement tax reforms with high participation and to create tax policies that incorporate taxpayers' demands and expectations throughout the process to ensure voluntary compliance. Taxpayers' trust in the tax system and voluntary compliance with taxes depend on supporting the taxpayer-based approach. In this respect, the social equivalent of tax regulations, namely social acceptance, is of great importance for tax compliance (Uruş, 2024: 40).

The aim of the research is to determine the factors affecting the voluntary tax compliance of tradesmen business owners operating in Kırşehir. For this purpose, data were collected from tradesmen registered with professional chambers affiliated with the Kırşehir Tradesmen and Craftsmen Chambers Union via a survey and analyzed using SPSS. It is expected that the findings obtained from the study will contribute to policymakers in creating tax policies that align with taxpayers' expectations.

Literature on Research

There are empirical studies in the national literature examining tradesmen's perspectives on taxes and the factors affecting their compliance with tax obligations across different provinces and districts in Turkey. In international literature, empirical studies examining the tax compliance of micro, small, and medium-sized enterprises have been reported. The difference between this study and the studies in the literature is that it is the first study conducted on tradesmen in Kırşehir and aims to determine the factors affecting tradesmen's voluntary compliance with taxes. It is expected that the results obtained from the study will contribute to the literature by providing useful information and supporting policymakers in creating tax policies that align with taxpayers' expectations.

Method of The Research

In the study, data were obtained from tradesmen operating in Kırşehir using the survey technique. The survey form was designed in two sections to determine the demographic characteristics of tradesmen and the factors affecting their tax compliance. The first section of the survey form comprises five demographic questions, including participants' age, gender, marital status, educational status, and the professional chamber they belong to, while the second section comprises 29 statements aimed at identifying factors affecting tax compliance. The questions in the second section of the survey were prepared according to a five-point Likert scale.

The data obtained from the survey questions were analyzed using SPSS 29.0. Whether there are significant differences in factors affecting tax compliance, including taxpayers' age, gender, marital status, educational status, and the professional chamber they belong to, was tested within the scope of the scale's sub-dimensions. In addition, factor analysis was used to identify which subgroups are affected in determining taxpayers' tax compliance in the study.

Findings of The Research

According to the frequency analysis results, the two most important factors negatively affecting tradesmen's tax compliance in Kırşehir are tax amnesties and high tax rates. It has been determined that the tax amnesty expected to be issued by the tax authorities will negatively affect the tax payment behavior of tradesmen, and that reductions in tax rates will increase their tax compliance. As a result of Direct Oblimin rotational factor analysis, three factors affecting tradesmen's voluntary tax compliance have been identified. These factors have been categorized as (i) economic-administrative-psychological, (ii) social-moral, and (iii) political-financial. According to the results of the “Mann-Whitney U Test” and “Kruskal-Wallis Test”, the factors affecting the tax compliance of tradesmen show significant differences by gender, educational status, and professional chambers.

Conclusion

Since tax amnesty and tax rates are determined by decisions to be made by the tax authorities, it is extremely important not to grant tax amnesty too frequently and not to exceed taxpayers' ability to pay to increase compliance with taxes. Regulations made by policymakers taking these two issues into consideration will not only increase taxpayers' compliance with taxes but also lead to beneficial results in preventing tax evasion. Thus, the state's ability to collect taxes will increase, and the cost of tax audits will decrease. Citizens of countries with sustainable, low-cost tax systems will have the opportunity to live in economic prosperity.

Within the scope of the study, important results were also obtained regarding factors affecting tax compliance, with particular reference to the demographic characteristics of tradesmen. The marital status and age of tradesmen did not affect their tax compliance. The “political-financial factors” affecting tax compliance of tradesmen showed statistically significant differences by gender, “social-moral factors” by education level, and “political-financial factors” by professional chamber of membership. In line with these results, political-financial factors are more effective and important for women's tax compliance than for men's. Social-moral factors affect primary school and high school graduates more than undergraduate graduates. Increasing education levels weakens the effect of social-moral factors on tax compliance among taxpayers. At the same time, political-financial factors affect the tax compliance of tradesmen according to the professional chamber to which they belong. When creating tax policies, it is important to consider taxpayers' demographic characteristics to increase tax compliance.

1. GİRİŞ

Ekonomik kalkınmanın sağlanmasında, ülke refahının artmasında ve ülke vatandaşlarının kamusal ihtiyaçlarının karşılanmasında kamu gelirleri ve kamu giderleri belirleyici rol oynamaktadır. Sürdürülebilir ve düşük maliyetli vergi kaynaklarına sahip olmak ülkelerin ortak amaçları arasında yer almaktadır (Demir, 2016: 85). Kamu giderlerinin finansmanı vergilerle sağlandığı için günümüzde vergiler olmadan kamu hizmetlerini sürdürmek imkânsızdır. Bu açıdan mükelleflerin vergisel sorumluluklarını zamanında ve tam bir şekilde yerine getirmeleri, bir diğer ifadeyle vergiye uyum sağlamaları büyük önem taşımaktadır.

Vergi politikalarının etkin şekilde yürütülebilmesi, vergi mükelleflerinin vergiye yönelik tutum ve davranışlarına bağlıdır. Vergi, içinde insanın olduğu sosyal bir kavramdır. Bu sebeple mükelleflerin vergiye olan bakış açılarının ve mükellefleri vergi ödemeye ya da ödememeye yönelten faktörlerin iyi araştırılması gerekmektedir (Keskin, 2018: 73). Mükelleflerin vergiye uyumunu etkileyen faktörlerin tespit edilmesi devletin vergi tahsil edebilme kabiliyetini artırmak açısından son derece önemlidir.

Vergi ödenmesi gereken bir yükümlülük olmasına rağmen ülkemizde vergi gelirlerinin zamanında ve tam olarak tahsil edilebildiğini ifade etmek mümkün değildir (Ay, 2021: 40). Vergi mükellefiyeti olan bireylerin ve işletmelerin vergiye uyumunu etkileyen ekonomik, mali, idari, psikolojik, demografik, sosyal, ahlaki olmak üzere farklı şekillerde sınıflandırılabilen faktörler bulunmaktadır (Inasius, 2019: 367; Karaca vd., 2020: 63-66). Bu faktörler, mükelleflerin vergiye gönüllü uyum sağlaması ve böylece devletin en önemli finansman kaynağı olan vergiyi tahsil edebilmesi açısından büyük öneme sahiptir.

Mükelleflerin vergiye gönüllü uyumlarının sağlanmasının aksine ülkeler tarafından baskıya ve cezaya dayalı vergi uyum stratejileri de izlenebilir olsa da Avrupa ülkelerinin birçoğunda vergi denetimlerinin ve cezalarının düşük olmasına rağmen mükelleflerin vergi uyum düzeyinin yüksek olması sadece baskıya ve cezaya dayalı vergi uyum stratejilerinin yetersiz kaldığına işaret etmektedir (Kitapçı, 2016: 67). Vergi mükelleflerinin vergi sistemine yönelik olumlu tutumlarının artırılması için vergi mükellefleri ile vergi otoritesi arasında güvene dayalı, adalet duygusunu destekleyen sinerjik bir atmosfer yaratabilecek politikalara ihtiyaç vardır (Inasius, 2019: 376).

Mükelleflerin talep ve beklentilerinin tespit edilerek sürece dâhil edildiği katılımı yüksek vergisel reformların yapılması ve vergi politikalarının oluşturulması, vergiye gönüllü uyumu sağlamak açısından önemlidir. Mükelleflerin vergi sistemine güven duyması ve vergiye gönüllü uyum göstermesi, mükellef temelli yaklaşımı desteklemekten geçmektedir. Bu açıdan vergisel düzenlemelerin toplumsal karşılığının olması, diğer bir ifadeyle toplumsal kabulü, vergiye uyum açısından büyük önem taşımaktadır (Uruş, 2024: 40).

Araştırma kapsamında Kırşehir’de faaliyet gösteren esnafların vergiye gönüllü uyumunu etkileyen faktörlerin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Kırşehir Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği’ne bağlı odalara kayıtlı olan esnaflardan anket yöntemiyle veriler elde edilmiş ve bu veriler SPSS programı kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmadan elde edilen bulguların mükelleflerin beklentilerine uygun vergi politikalarının oluşturulmasında politika yapıcılara katkı sunması beklenmektedir.

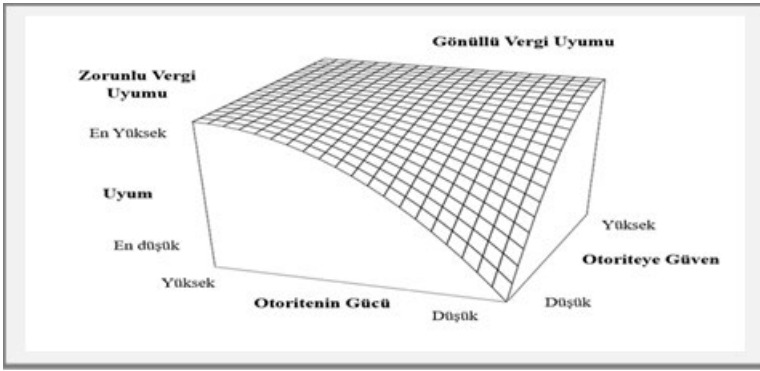
2. VERGİ UYUMU KAVRAMI

2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 73. maddesine göre vergi, herkesin kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre ödemekle yükümlü olduğu bir ödevdir. Vatandaşlar vergi ödeme hususunda zaman zaman vergiye uyum gösterme ya da vergi kaçakçılığı ve vergi uyumsuzluğu gibi farklı davranışlar sergileyebilmektedirler (Ulusay, 2023: 306). Uyum, bir kişinin, grubun veya kuruluşun belirlenmiş kurallara uygun hareket etme veya hareket etmeme motivasyonudur. Vergi uyumu ise tüm vergi yükümlülüklerini yerine getiren ve yürürlükteki yasa ve yönetmelik

hükümlerine uygun olarak tüm vergi haklarından yararlanan mükelleflerin davranışı olarak tanımlanabilir (Nafaril ve Ramadhan, 2024: 359).

Tüm ülkelerde bireysel ve kurumsal vergilendirme için önemli bir konu haline gelmiş olan vergi uyumu, vergi mükelleflerinin gelirlerini bildirme ve vergi yükümlülüklerini belirleme sorumluluğunu vurgulayan bir kavramdır (Inasius, 2019: 367). Bir diğer ifadeyle vergi uyumu; “*vergi yasaları ve vergi idaresi tarafından bildirilen mükellefiyetlerin eksiksiz, doğru ve zamanında yerine getirilmesidir*” (Karaca ve diğerleri, 2020: 63). Gönüllü vergi uyumu, vergi mükelleflerinin herhangi bir dış baskı olmaksızın vergilerini özgürce ödeme isteği olarak tanımlanmaktadır. Başka bir anlatımla, bireylerin ve işletmelerin herhangi bir zorlama olmaksızın vergi beyannamelerini gönüllü olarak doğru ve zamanında sunma eğilimidir (Appiah ve diğerleri, 2024: 3-4).

Vergiye hem gönüllü uyumda hem de zorunlu uyumda vergi otoritesi önemli bir rol oynamaktadır. Kaygan zemin çerçevesi, vergiye uyumun vergi otoritesinin gücüne ve otoriteye güvene dayalı olarak değiştiği varsayımına dayanmaktadır. Zorunlu ve gönüllü vergi uyumu Şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1. Kaygan Zemin Çerçevesi

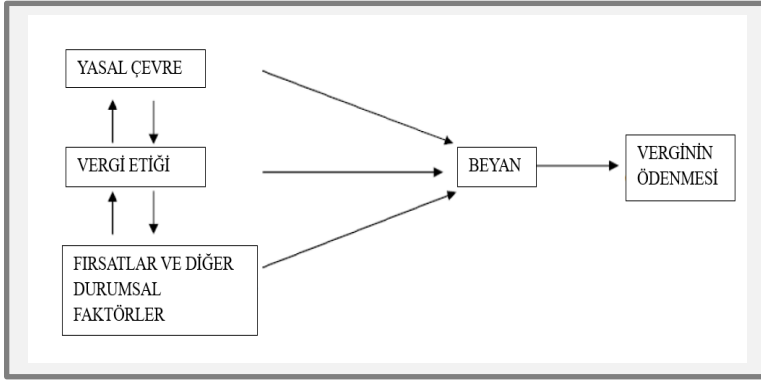
Kaynak: (Kirchler ve diğerleri, 2008: 212).

Şekil 1’deki kaygan zemin çerçevesi vergi uyumunun artan güç ve güven seviyeleriyle sağlanabileceğini varsaymaktadır ve üç boyutlu bir alanda otoritenin gücü, otoriteye güven ve vergi uyumu boyutlarını grafiksel olarak göstermektedir. Otoriteye güvenin düşük ve otoritenin gücünün zayıf olduğu koşullarda, vatandaşların vergiden kaçınarak vergiye uyumu en aza indirmesi muhtemeldir. Otoriteye düşük güven koşulları altında vergiye uyum, otoritenin denetimleri artırma ve ağır para cezaları verme gücüyle artmaktadır. Otoritenin artan gücü, zorunlu vergi uyumuna yol açacaktır. Otoritenin düşük güç koşulları altında gönüllü vergi uyumu, otoriteye güven arttıkça artmaktadır. Yüksek uyum hem otoritenin yüksek gücü hem de otoriteye yüksek güven koşulları altında ortaya çıkmaktadır. Güç ve güven boyutları birbirini dengelemektedir. Güvendeki değişimler, güç düşük olduğunda en önemli hale gelir. Güç en üst seviyede olduğunda, güvendeki değişimler önemsizdir çünkü otorite en yüksek uyumu sağlayabilir. Güven en üst seviyede olduğunda ise güçteki değişimler önemli değildir çünkü vatandaşlar sorumluluklarını yine de yerine getirmektedirler (Kirchler ve diğerleri, 2008: 212-213).

Vergi kadar eski bir konu olan ve akademisyenlerin dışında da geniş bir kesimi ilgilendiren vergi uyumu, farklı disiplinlerin alanına giren ve güncelliğini koruyan bir alandır. Özellikle vergi uyumunu etkileyen faktörlerin ülkeden ülkeye, toplumdan topluma ve kişiden kişiye değişen yönü sürekli olarak özgün bir çalışma alanı olarak kabul edilmesine neden olmaktadır (Günay, 2023: 405).

3. VERGİ UYUMUNU ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Vergi mükelleflerinin vergiler karşısındaki algılarının, tutumlarının ve davranışlarının önceden tahmin edilerek bilinmesi vergi politikalarının oluşturulması ve vergi uyumunun sağlanması açısından son derece önemlidir (Kitapçı, 2016: 60). Vergi mükellefleri çeşitli faktörlerin etkisiyle vergiye karşı farklı bakış açılarına sahiptir. Bu bakış açıları mükelleflerin vergiye uyum davranışları üzerinde belirleyici rol oynamaktadır. Mükelleflerin vergiye uyumunu etkileyen faktörler ortaya konulmadan önce, vergiye uyum davranışları basit bir model yardımıyla Şekil 2'deki gibi açıklanabilir.

Şekil 2. Vergi Uyum Modeli

Kaynak: (Song ve Yarbrough, 1978: 444).

Song ve Yarbrough (1978) modeline göre vergiye gönüllü uyumu yasal çevre, mükelleflerin vergi etiği ve diğer durumsal faktörler belirlemektedir. Yasal çevre, yasaların meşruiyeti, yasaların uygulanma etkinliği ve mükelleflerin yasal yükümlülüklerini anlamaları ve kabul etmeleri ile yapılandırılmaktadır. Vergi etiği, vatandaşları vergi mükellefi olarak devletle olan ilişkilerinde yöneten davranış normlarıdır ve vergiye uyum davranışını önemli ölçüde etkilemektedir. Vergiye gönüllü uyumu kolaylaştıran veya engelleyen durumsal faktörler arasında gelir düzeyi, işsizlik oranı, vergi oranları ve vergi idaresinin etkinliği yer almaktadır. Yasal çevre vergi etiğini etkilemekte ve vergi etiği standartları da durumsal faktörlerden etkilenmektedir (Song ve Yarbrough, 1978: 444).

Literatürde mükelleflerin vergiye uyumunu etkileyen faktörler çeşitli sınıflandırmalar altında toplanmıştır. Söz konusu faktörler Tablo 1'de özetlenmiştir.

Tablo 1. Mükelleflerin Vergiye Uyumunu Etkileyen Faktörler

Kaynak	Faktörlerin Sınıflandırılması	
	İçsel Faktörler	Dışsal Faktörler
(Çataloluk, 2008: 216-226)	-vergi ödeme gücü -aile yapısı ve anlayışı -vergi ahlakı -eğitim durumu -devlete bağlılık -siyasal iktidarı benimseme durumu -diğer yükümlüler hakkındaki görüşler -kamu hizmetlerinin gerekliliğine olan inanışlar -mesleki ve şahsi özellikler, köken	-vergi idaresi ve vergi mevzuatından kaynaklanan faktörler -ekonomik konjonktürden kaynaklanan faktörler -ülkenin sahip olduğu siyasal yapıdan kaynaklanan faktörler
	Ekonomik Faktörler	Psikolojik Faktörler
(Alm vd., 2012: 8)	-denetim sıklığı -ceza -marjinal vergi oranı -gelir -vergi kaçırma veya vergiden kaçınma fırsatı	-vergi kanunlarının karmaşıklığı -tutumlar -kişisel normlar -sosyal normlar -toplumsal normlar -dağıtım adalet -prosedürel adalet -cezalandırıcı adalet

(Tunçer, 2015: 111- 112)	Ekonomik Faktörler	Vergi Yönetimi Faktörleri	Sosyo-Psikolojik Faktörler		
	-vergi oranları -gelir düzeyi -denetim olasılığı -vergi cezaları -enflasyon oranları	-vergi yönetimi için ayrılan kaynağın yeterliliği -vergi birimlerinin örgütlenme yapısının yeterliliği -bireylerin yeterli ölçüde kayıt altına alınıp alınmadığı -ülkenin kendi yönetiminin gücüne göre ağırlık vermesi gereken vergi türlerini belirleyip belirlemediği -vergi sisteminin karmaşıklığı, -vergi afları -vergi yardımcılığı sistemi	-saygınlık kaybı -ayıplama -dışlama -vergi gelirlerinin kullanımı -suçluluk ve utanma duygusu -hükümetin yaptığı işlere yönelik algılanan adalet anlayışı -yaş, cinsiyet, ırk, eğitim gibi bireylerin demografik özellikleri -hükümet-birey ilişkileri -vergi ahlakı		
(Keskin, 2018: 63-68)	Kişisel Faktörler	Kişisel Olmayan Faktörler			
	-vergi ödeme gücü -aile yapısı, eğitim durumu ve mesleği -cinsiyet -yaş -kültür düzeyi -dini inanç -vergi ahlakı -diğer vergi yükümlülükleri hakkındaki görüşler -devlete olan bağlılık	-vergi idaresi ve vergi mevzuatından kaynaklanan faktörler -vergi yasaları ve vergi tekniğinden kaynaklanan faktörler -vergi affı, vergi cezası ve vergi denetimlerinden kaynaklanan faktörler			
(Inasius, 2019: 367)	Ekonomik Faktörler	Kurumsal Faktörler	Sosyal Faktörler	Bireysel Faktörler	Diğer Faktörler
	-vergi oranları -vergi denetimleri -hükümet harcamalarına ilişkin algılar	-vergi otoritesinin rolü -vergi beyannamelerinin ve yönetiminin basitliği -suçluluğu ortaya çıkarma olasılığı	-etik ve tutum -eşitlik ve adalet algısı -siyasi bağlılık ve hükümet politikasındaki değişiklikler -yönlendirme grupları	-kişisel mali kısıtlamalar -suç ve cezaların farkındalığı	-yaş -gelir düzeyi -kültür -eğitim düzeyi -cinsiyet
(Karaca vd., 2020: 63-66)	Ekonomik Faktörler	Sosyal ve Ahlakî Faktörler	Demografik Faktörler	Psikolojik Faktörler	
	-denetim oranı -vergi kaçınmaya uygulanan cezalar -vergi yükü -vergi yükünün dağılımı -mükellefiyet şekli -vergilerin alınma şekli -gelir düzeyi	-ayıplama, suçluluk duygusu, pişmanlık, saygınlık kaybı, dışlanma gibi sosyal yaptırımlar -eğitim düzeyi -yasalara ve devlete olan bağlılık düzeyi -ahlaki kaygılar -etik değerler ve sosyal normlar -dini inançlar	-yaş -cinsiyet -ırk -medeni durum	-vergiyi algılama düzeyi -hükümetlerin vergi affına başvurma sıklığı	

Tablo 1, mükelleflerin vergiye uyumunu etkileyen (belirleyen) faktörlerin literatürde çeşitli temel ve alt kategorilerde sınıflandırılarak incelendiğini göstermektedir. Odağında insan olan vergi ödeme davranışı farklı disiplinlerden etkilenen karmaşık bir konu olduğu için vergi uyumu ile ilgili literatür, yapılan çalışmalara rağmen hâlâ keşfedilmeye açıktır (Günay, 2023: 388). Mükelleflerin vergi ödeme ya da ödememe davranışlarını etkileyen çok çeşitli faktörlerin olması, vergi otoritelerinin işini zorlaştırmaktadır.

4. LİTERATÜR TARAMASI

Ulusal literatürde esnafın, uluslararası literatürde ise esnaf işletmeleri gibi küçük ölçekli işletmelerin vergiye uyumlarını etkileyen faktörleri araştıran çeşitli ampirik çalışmalar yer almaktadır. Webley ve diğerleri (2002), Birleşik Krallık'ta yemek hizmetleri (catering) ve döşeme/mobilyacılık sektöründe faaliyet gösteren 359 küçük işletmenin KDV'ye uyumlarını sosyal normların, eşitliğin, ekonomik ve kişisel faktörlerin etkilediğini tespit etmişlerdir. Baykul ve Dulupçu (2009), Isparta'daki 50 esnafa anket uygulayarak esnafın vergilerle ilgili en önemli sorunlarının vergi oranlarının yüksekliği, vergi sisteminin karmaşıklığı ve vergi denetimlerinin

yetersizliği olduğunu belirlemişlerdir.

Atawodi ve Ojeka (2012), Nijerya'da faaliyet gösteren 107 küçük ve orta büyüklükteki işletmenin (KOBİ) vergi uyumsuzluğuna neden olan en önemli faktörlerin yüksek vergi oranları ve karmaşık dosyalama prosedürleri olduğunu tespit etmişlerdir. Yapılan çalışmada KOBİ'lerin rekabetçi bir pazarda hayatta kalma şanslarını artırmak için vergi otoritelerine daha düşük oranda vergi uygulaması ve vergiye gönüllü uyumunu artırmak için vergi teşviklerini ve muafiyetlerini artırması önerilmiştir. Yıldız ve diğerleri (2013), Muğla/Dalaman'da faaliyet gösteren toplam 113 esnafın en çok karşılaştığı sorunlar arasında ikinci sırada vergi oranlarındaki yüksekliğin olduğunu tespit etmişlerdir. Şahpaz ve diğerleri (2014), Sakarya'da faaliyet gösteren 240 fırıncı esnafına ve çalışanlarına anket uyguladıkları çalışmanın sonucunda ankete katılanların çoğunluğunun Türk vergi sistemini karmaşık, vergi yükünü ve oranlarını yüksek, vergi cezalarını ise yetersiz bulduklarını tespit etmişlerdir.

Chebusit ve diğerleri (2014), Kenya'da faaliyet gösteren 132 KOBİ'nin vergi uyumu üzerinde vergi uyum maliyetinin, para cezaları ile yaptırımların ve tutumun önemli bir etkisi olduğunu tespit etmişlerdir. Topal (2016), Gümüşhane'de faaliyet gösteren 199 küçük esnafta adalet algısının, vergilerin adil dağıtımına, sosyal adalet katkısına, ödenen vergiler karşılığında sunulan kamu hizmetlerinden elde edilen faydaya, vergi cezalarının zamanında ve tam olarak uygulanmasına ve mükellefler ile vergi idaresi arasındaki ilişkilerin işleyiş süreçlerine göre oluştuğunu belirlemiştir. Çam ve Kabadayı (2017), Gümüşhane'de faaliyet gösteren 300 esnafın karşılaştıkları sorunların başında vergi dağılımındaki adaletsizliğin geldiğini tespit ettikleri çalışmalarında esnafın vergi sistemindeki sürekli değişikliklerden ve belirsizliklerden, vergi oranlarının yüksekliğinden, vergi dağılımının adaletsizliğinden ve vergi denetimlerinin yetersizliğinden rahatsız olduklarını ortaya koymuşlardır.

Çiçek ve Uygun (2019), Antalya, Isparta ve Burdur illerinde 195'i esnaf, toplam 384 vergi mükellefine anket uygulayarak kültürün vergi ödeme üzerindeki etkisini araştırdıkları çalışmalarında, mükelleflerin vergi ödeme durumlarını ekonomik faktörlerden vergi denetiminin yetersizliği ile vergi oranlarının yüksekliğinin, sosyal faktörlerden dini inançlara olan bağlılık ile vatandaşlık bilincinin etkilediğini saptamışlardır. Inasius (2019), Endonezya'da faaliyet gösteren KOBİ'lerin vergiye uyumunu etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yaptığı araştırmada 328 mükellefe anket uygulamıştır. Elde edilen bulgular denetim olasılığının, vergi bilgisinin ve eşitlik ve adalet algısının vergi uyumu üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Vergi oranı algısının ise mükellefin vergiye uyumu için önemli bir faktör olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ayrançöl ve diğerleri (2019), Erzurum'da aralarında esnafın da olduğu toplam 370 vergi mükellefine anket uyguladıkları çalışma sonucunda; Türkiye'deki vergi yükünün ağırlığı, vergi denetim mekanizmalarının yetersizliği, muhasebecilerin vergi kaçırma kolaylık sağlaması ve vergi kaçırma teşvik etmesi, devletin kamu harcamalarında israf yapması ve toplanan vergilerin nerelere harcadığı konusunda şeffaflığın olmaması, vergi uzlaşma mekanizmasının adaletsiz olması, vergi kanunlarının yeterince açık olmaması, çok sayıda vergi olması, vergi aflarının vergi kaçakçılığını teşvik etmesi ve vergi aflarının dürüst mükellefleri cezalandırıcı olması algılarının vergiye gönüllü uyumu azalttığına yönelik bulgulara ulaşmışlardır. Karaca ve diğerleri (2020), Sivas'taki 569 gelir vergisi mükellefine anket uyguladıkları çalışma sonucunda, ekonomik faktörlere ilave olarak vergi ahlakı, vergi dairesinin etkinliği, suçluluk ve utanç duygusu, devlete bağlılık düzeyi gibi psikolojik, sosyal, kültürel ve ahlaki faktörlerin vergi uyumunu etkilediğini tespit etmişlerdir. Mükelleflerin vergi uyumunu etkileyen en önemli ekonomik faktörün vergi yükü olduğu ve sosyo-kültürel faktörlerden de ilk sırada eğitim olduğu ortaya çıkmıştır.

Ulusay (2023), 22 mükellef ile yaptığı görüşmeler sonucunda, mükelleflerin vergi afları, vergi kaçakçılığı, yüksek vergi oranları ve vergi sistemindeki adaletsizlikler gibi sebeplerden dolayı vergi ödemeye tepkili olmalarına rağmen vergiyi devletin kalkınması açısından gerekli gördüklerini tespit etmiştir. Çalışma sonucunda vergi uyumunu sağlamak için sistemin daha basit, anlaşılır, adil, şeffaf olmasının yanı sıra vergi denetimlerinin daha etkin olması, vergi bilincinin geliştirilmesi, vergi afları

getirmek yerine düzenli vergi ödeyenlerin ödüllendirilmesi öneri olarak sunulmuştur. Mercan ve Gümüş (2023), Ağrı ve Afyonkarahisar'daki 21 vergi mükellefi ile yaptıkları görüşmelerde, mükelleflerin yapay zekâ ile ilgili vergi uygulamalarına yönelik algılarını araştırmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre yapay zekânın vergi uygulamalarında kullanılması vergi kaçakçılığını azaltacak, vergiye gönüllü uyumu artıracak ve vergi güvenliğinin oluşmasına katkı sunacaktır.

Rwabunywenge ve diğerleri (2024), Tanzanya'da faaliyet gösteren 479 KOBİ'ye anket uyguladıkları çalışmada, söz konusu işletmelere kamu hizmetlerinin sunulmasının vergi uyumu üzerinde önemli bir olumlu etkiye sahip olduğunu ve vergi ahlakının bu etkide kısmi bir aracı görevi gördüğünü tespit etmişlerdir. Appiah ve diğerleri (2024) Gana'da faaliyet gösteren 341 KOBİ'ye anket uygulamışlar ve vergi bilgisi, vergi adaleti ve hükümete güvenin KOBİ'ler arasında gönüllü vergi uyumunu etkileyip etkilemediğini incelemişlerdir. Çalışmadan elde edilen bulgular KOBİ'lerin vergi adaleti algısının, vergi sistemi hakkındaki bilgisinin ve hükümete olan güveninin vergiye gönüllü uyumun önemli belirleyicileri olduğuna işaret etmiştir.

Nafaril ve Ramadhan (2024), Endonezya'da faaliyet gösteren 215 mikro, küçük ve orta ölçekli işletmenin vergiye uyumunu etkileyen faktörleri tespit etmek amacıyla anket uygulayarak yaptıkları çalışmanın sonucunda, vergi hizmet kalitesinin ve vergi yaptırımlarının vergi uyumu üzerinde olumlu ve önemli bir etkiye sahip olduğunu belirlemişlerdir. Kamarudin ve diğerleri (2024), Malezya'da 384 genç vergi mükellefine anket uygulayarak mükelleflerin vergi uyumunu etkileyen faktörleri tespit etmeyi amaçlamışlardır. Analiz sonucunda vergi cezalarının ve karmaşıklığının vergi uyumu üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu, vergi bilgisi ve ahlakının ise vergi uyumu üzerinde bir etkisi olmadığı ortaya çıkmıştır.

Xin ve diğerleri (2024), Çin'de faaliyet gösteren 12 KOBİ'nin vergi uyumunu etkileyen temel faktörlerin: vergi uyum sisteminin başarısızlığı, vergi personelinin mesleki yeterliliğinin eksikliği, vergi teşviklerinin doğru şekilde kullanılamaması ve vergi yasalarının ve yönetmeliklerinin karmaşıklığı olduğunu tespit etmişlerdir. Pudji Rahayu ve diğerleri (2025), Endonezya'daki 349 KOBİ üzerinde yaptıkları araştırmada vergi okuryazarlığı, vergi bilgisi ve adalet algısının vergi uyumunu önemli ölçüde etkilemediği bulgularına ulaşmışlardır. Söz konusu bu faktörlerin hükümete güven ve otoritenin varlığı olmadan vergiye uyum için yeterli itici güçleri olmadığı ileri sürülmüştür.

5. ARAŞTIRMA

Araştırmanın amacına, önemine, evrenine, örneklemine, yöntemine ve bulgularına ilişkin bilgiler ayrı başlıklar halinde aşağıda sunulmuştur.

5.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Kamu hizmetlerinin kesintisiz olarak sürdürülebilmesi açısından büyük önem taşıyan vergi gelirlerinin elde edilmesinde mükelleflerin vergiye karşı olan tutumları belirleyici rol oynamaktadır. Mükelleflerin vergiye gönüllü uyumlarını etkileyen çok sayıda faktör vardır. Yapılan bu araştırmanın amacı, Kırşehir'de faaliyet gösteren esnafın vergi ödeme motivasyonları üzerinde etkisi olan ekonomik, mali, idari, psikolojik, sosyal ve ahlaki faktörleri tespit etmektir. Esnaf işletmeleri ülkemizin ekonomik gelişiminde önemli bir yere sahiptir ve bu çalışmanın esnafın vergiye gönüllü uyumunu artırmak açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Çalışmadan elde edilen bulguların mükelleflerin beklentilerine uygun vergi politikalarının oluşturulmasında politika yapıcılara faydalı bilgi sağlaması ve katkı sunması beklenmektedir.

5.2. Araştırmanın Evreni, Örneklemi ve Yöntemi

Kırşehir esnafının vergiye uyumunu etkileyen faktörleri anket yöntemi ile belirlemeyi amaçlayan bu araştırmanın evrenini Kırşehir Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği'ne kayıtlı 5.262 esnaf ve sanatkar oluşturmaktadır. Evrenden büyüklüğü dikkate alındığında örneklem için eşik değer aşağıda belirtilen formül kullanılarak hesaplanmıştır (Cochran, 1977).

$$n = \frac{Nt^2pq}{d^2(N-1) + t^2pq}$$

Evren büyüklüğü (N)	: 5.262
%5 hata düzeyine karşılık gelen değer (t)	: 1,96
Olayın görülüş olasılığı (p)	: 0,50
Olayın görülmemesi olasılığı (q)	: 0,50
Tolerans seviyesi (d)	: 0,05

Yapılan hesaplama sonucu asgari örneklem büyüklüğünün %95 güven ve %5 hata payı ile en az 358 mükellef olduğu tespit edilmiş ve araştırmada 408 geçerli anket sayısına ulaşılmıştır.

Anket formunun geliştirilme sürecinde literatürde yer alan konu ile ilgili yapılan çalışmalar kapsamlı bir biçimde incelenmiş ve Karaca vd. (2020) tarafından geliştirilen anket formunun bu çalışmanın amacına hizmet edeceği düşünülerek, çalışmada kullanımı uygun görülmüştür.

Gelir vergilemesinde, ücret geliri elde edenler stopaj yöntemiyle vergilendirildikleri ve dolayısıyla ödenen vergi kaynakta kesildiği için vergiye uyum veya uyumsuzluk söz konusu değildir. Öte yandan, ücret dışındaki diğer gelir vergisi unsurlarını elde eden mükelleflerin vergilerini beyan ederek ödemeleri dolayısıyla vergiye karşı pozitif tutum içinde olup uyum göstermeleri önem arz etmektedir. Bu nedenle araştırmada Kırşehir ilinde faaliyet gösteren ve beyan esasına dayalı olan vergi yükünün önemli bir bölümünü üstlenerek öne çıkan esnaflar arasından tesadüfi bir örneklem incelenmiştir.

Anket formu Kırşehir esnafının demografik özelliklerini ve vergiye uyumlarını etkileyen faktörleri de belirlemek amacıyla iki bölüm olarak tasarlanmıştır. Anket formunun birinci bölümü katılımcıların yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu ve üyesi oldukları meslek odası olmak üzere toplam beş demografik sorudan, ikinci bölümü ise vergi uyumunu etkileyen faktörleri belirlemeyi hedefleyen toplam 29 ifadeden oluşmaktadır. Anketin ikinci bölümünde yer alan seçenekler beşli Likert ölçeğine göre hazırlanmıştır. Anket verileri Ekim 2024-Ocak 2025 tarihleri arasında yüz yüze (%80) ve online (%20) şekilde elde edilmiştir. Online anket soruları esnaflara Google Formlar aracılığıyla iletilmiştir.

Anket sorularından elde edilen veriler SPSS 29.0 istatistiksel paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Mükelleflerin yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu ve üyesi oldukları meslek odası değişkenleri açısından vergi uyumunu etkileyen faktörler arasında anlamlı farklılıklar olup olmadığı ölçeğin alt boyutları kapsamında test edilmiştir. Ayrıca çalışmada mükelleflerin vergi uyumunu belirlemeye yönelik hangi alt gruplardan etkilendiklerinin tespiti için faktör analizi yöntemine başvurulmuştur. Yapılan incelemeler sonucunda daha önce kullanılmış olan ölçeğin orijinal faktör yapısına uygun sonuçlar elde edilememiştir. Çalışma sonucunda Kırşehir'de faaliyet gösteren esnafların vergiye uyumlarını etkileyen üç faktör tespit edilmiş ve analizler bu üç faktör çerçevesinde yapılmıştır.

5.3. Araştırmanın Bulguları

Araştırma kapsamında sağlanan verilerin istatistiksel analizleri sonucu ulaşılan bulgulara alt başlıklar halinde aşağıda yer verilmektedir.

5.3.1. Katılımcı Esnafın Demografik Özellikleri ve Anket İfadelerine Verilen Cevapların Tanımlayıcı İstatistikleri

Katılımcıların demografik özelliklerinin tespitine yönelik yapılan frekans ve yüzde analizi sonuçları Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin İstatistikler

Demografik Özellikler	Frekans	Yüzde
Yaş	25 ve Altı	39 9,6
	26-35 Arası	79 19,4
	36-45 Arası	127 31,1
	46-55 Arası	98 24,0
	56 ve Üstü	65 15,9
Cinsiyet	Kadın	82 20,1
	Erkek	326 79,9
Medeni Durum	Bekâr	102 25,0
	Evli	306 75,0
Eğitim Durumu	İlköğretim	88 21,6
	Lise	185 45,3
	Ön Lisans	44 10,8
	Lisans	80 19,6
	Lisansüstü	11 2,7
Üyesi Olunan Meslek Odası	“Kırşehir Terziler Esnaf ve Sanatkarlar Odası”	97 23,8
	“Kırşehir Bakkallar ve Bayiler Esnaf Odası”	40 9,8
	“Kırşehir Berberler ve Kuaförler Esnaf ve Sanatkarlar Odası”	48 11,8
	“Kırşehir Elektrik Teknisyenleri Esnaf ve Sanatkarlar Odası”	18 4,4
	“Kırşehir Kahveciler Otelciler ve Fırıncılar Esnaf ve Sanatkarlar Odası”	24 5,9
	“Kırşehir Lokantacılar, Pastacılar, Kasaplar Esnaf ve Sanatkarlar Odası”	36 8,8
	“Kırşehir Madeni İşler Esnaf ve Sanatkarlar Odası”	23 5,6
	“Kırşehir Marangozlar Mobilyacılar Hızarcılar Keresteciler Esnaf ve Sanatkarlar Odası”	20 4,9
	“Kırşehir Saatçiler Sarraflar Fotoğrafçılar Halıçılar Esnaf ve Sanatkarlar Odası”	60 14,7
	“Kırşehir Sabit ve Seyyar Satıcılar Esnaf Odası”	13 3,2
	“Kırşehir Şoförler ve Otomobilciler Esnaf Odası”	29 7,1

Araştırmaya katılan esnaflar yaşa göre sınıflandırıldığında en yüksek katılım %31 ile “36-45 yaş grubu”ndandır. En düşük katılım ise yaklaşık %10 ile “25 yaş altı” katılımcılardan oluşmaktadır. Katılımcı esnafların yaklaşık %80’i erkeklerden, %20’si de kadınlardan oluşmakta olup, bunların %75’i evli, %25’i ise bekaardır. Lise mezunu esnaflar %45,3 ile eğitime göre sınıflandırmada en büyük çoğunluğa sahiptir. En düşük katılım ise %2,7 ile lisansüstü mezunlarına aittir. Son olarak katılımcı esnafların üyesi oldukları meslek odalarına göre en yüksek katılımın %23,8 ile “Kırşehir Terziler Esnaf ve Sanatkarlar Odası” mensubu oldukları görülürken, en az katılım %3,2 ile “Kırşehir Sabit ve Seyyar Satıcılar Esnaf Odası” mensuplarına ait olduğu tespit edilmiştir.

Ankete katılan esnafların vergi uyumlarını en çok ve en az etkileyen ilk üç faktörün frekans ve yüzde analizi sonuçları Tablo 3’te yer almaktadır.

Tablo 3. Katılımcıların Vergiye Uyumunu Etkileyen Faktörlere İlişkin İstatistikler

<i>“Paraya olan sevgimin vergi ödeme davranışımı olumsuz etkilediğini düşünüyorum”</i>						
Ortalama: 2,57	F	137	102	38	60	71
	%	33,6	25,0	9,3	14,7	17,4
<i>“Haberim olmadan ödediğim vergidense, vergi dairesine giderek bizzat ödediğim vergi, üzerinde daha fazla baskı yaratıyor”</i>						
Ortalama: 2,78	F	78	71	67	103	89
	%	19,1	17,4	16,4	25,2	21,8
<i>“Devletin ne kadar vergi topladığını ve bu vergileri nerelere harcadığını şeffaf bir şekilde halka duyurduğunu ve bu durumun benim vergi ödeme davranışımı olumlu etkilediğini düşünüyorum”</i>						
Ortalama: 2,87	F	117	60	63	94	74
	%	28,7	14,7	15,4	23,0	18,1
<i>“Denetimler sıklıkla daha fazla vergi ödemek istiyorum”</i>						
Ortalama: 2,94	F	103	71	67	82	85
	%	25,2	17,4	16,4	20,1	20,8
<i>“Siyasal iktidarı destekleyip desteklemediğimin vergi ödeme kararımı etkileyeceğini düşünüyorum”</i>						
Ortalama: 3,74	F	119	76	66	71	76
	%	29,2	18,6	16,2	17,4	18,6
<i>“Vergi afları vergi ödeme davranışımı olumsuz etkiliyor”</i>						

Ortalama: 3,83	F	65	58	61	91	133
	%	15,9	14,2	15,0	22,3	32,6

Tablo 3'te yer alan frekans analizi sonuçlarına göre, katılımcıların en düşük oranda katıldıkları ifadenin "*Paraya olan sevgimin vergi ödeme davranışımı olumsuz etkilediğini düşünüyorum*" olduğu görülmektedir. Katılımcıların en yüksek derecede onay verdikleri, ortalaması en yüksek olan ifade ise "*Vergi afları, vergi ödeme davranışımı olumsuz etkiliyor*" olmuştur. Vergi afları, vergiye gönüllü uyumu azaltan faktörlerdendir (Alm ve McKee, 1998: 270). Nitekim ülkemizde de Cumhuriyet'in ilk 36 yılında 7 adet, 1961-1980 yılları arasındaki 20 yıllık sürede 8 adet, 1981-2000 yılları arasındaki 20 yıllık sürede 11 adet af kanunu çıkarılmıştır (Yelman, 2017: 77). 2000 yılından sonra ise 15 adet vergi affı çıkarılmıştır. Başka bir deyişle, Türkiye tarihinde yaklaşık yüz yıllık bir süreçte ortalama 2,44 yılda bir vergi affı çıkarılmıştır (Yelman ve Tekşan, 2024: 336). Durum böyle olunca da vergi mükelleflerinde vergi affına yönelik beklenti artmakta ve sonuç olarak vergi afları gönüllü vergi uyumunu olumsuz etkilemektedir. Araştırmaya katılan esnaflarda da vergi aflarının vergi uyumu üzerindeki etkisi genel kanıya paralel seyretmiş ve esnafların vergiye uyumlarını etkileyen en önemli hususlardan birinin vergi afları olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmadan elde edilen bulgular literatür ile paralel seyretmekte olup, özellikle vergi afları ile ilgili yapılacak düzenlemelerin vergiye gönüllü uyumu artıracağını göstermektedir. Bu sebeple vergi aflarının kısa vadede hızlı gelir elde edilebilecek bir araç olarak görülmemesi, vergi otoritelerinin düzenli ya da sık aralıklarla vergi affı politikaları uygulamamaları ve vergi affı sonrası mükelleflerin af çıkmasının çok zor olacağına yönelik inançlarının güçlendirilmesi vergiye gönüllü uyumu artırabilecektir (Gözen ve Temur, 2022: 608).

5.3.2. Güvenilirlik ve Faktör Analizi

Araştırmada kullanılan ölçeğin ifadelerinin iç tutarlılığını ölçmek amacıyla Cronbach alfa (güvenilirlik katsayısı değeri - α) yöntemi kullanılmıştır. Tablo 4'te yer alan analiz sonucuna göre Cronbach α katsayısı 0,919 olarak tespit edilmiştir. Katsayının 0,80-1,00 aralığında olması verilerin oldukça yüksek güvenilirliğe sahip olduğunu (Alpar, 2013: 848-850) gösterdiği için ölçeğin güvenilirliğinin yüksek olduğu ifade edilebilir.

Tablo 4. Güvenilirlik Analizi Sonucu

Cronbach's Alpha Katsayısı	Madde Sayısı
0,919	29

Ölçeğin güvenilirlik analizi sonrası geçerliliğini kanıtlama amacıyla faktör analizi uygulanmıştır. Analiz sonucu Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterlilik katsayısı 0,911 ve açıklanan varyans %50 olarak tespit edilmiştir. Ayrıca faktör yapılarının anlamlılığının test edildiği Bartlett testi sonucuna göre ($p=0,00$ ve $p<0,05$) elde edilen boyut yapısal olarak anlamlılık ifade etmektedir. Buradan elde edilen sonuç ile ankette yer alan ifadelerin faktör analizine uygun olduğu belirlenmiş ve faktör elde etmek amacıyla rotasyon tekniklerinden Direct Oblimin rotasyonlu faktör analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen ölçekteki her bir faktöre ait faktör yükleri, açıklanan varyans oranı, özdeğer katsayıları ve madde-test korelasyon katsayıları Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Faktör Analizi Sonuçları

FAKTÖRLER	F1	F2	F3	Özdeğer >1	% Açıklanan Varyans	Kümülatif
Faktör 1: Ekonomik-İdari-Psikolojik Faktörler						
"Kimi sektörlerde vergi oranlarının yüksekliğine bağlı olarak mükellefler rekabet gücünü kaybetmekte ve vergi kaçırılmaktadır".	,560					
"Vergi kaçırıcılara yönelik cezaların vergiye uyumu sağlaması açısından daha ağır olması gerektiğini düşünüyorum".	,626			6,998	31,809	31,809
"Vergi oranlarında yapılacak indirimlerin vergi kaçakçılığını	,628					

azaltacağını ve vergiye uyumu artıracağını düşünüyorum”.				
“Vergi yükünün fazla olmasından dolayı mükelleflerin vergiye uyum sağlamadıklarını düşünüyorum”.	,663			
“Baskı grupları hükümetin vergi politikaları üzerinde etkili oluyor”.	,500			
“Uzlaşma ve pişmanlık gibi konuların dürüst olmayan mükellefleri daha fazla vergi uyumsuzluğuna ittiğini düşünüyorum”.	,591			
“Vergi kanunlarında sürekli yapılan değişiklikler vergi ödeme davranışımı olumsuz etkiliyor”.	,737			
“Vergisini ödemediği halde yakalanmayan mükelleflerin varlığının devlete duyduğum güveni azalttığını düşünüyorum”.	,837			
“Çevremde vergi kaçırıcılara yönelik ceza uygulanmadığını gördüğümde vergi ödeme davranışım olumsuz etkileniyor”.	,617			
“Ödenen vergilerin kesinti yoluyla değil de beyan yoluyla alınmasının verginin daha az beyan edilmesine sebep olduğunu düşünüyorum”.	,549			
“Vergi affı olacağını düşünen mükelleflerin vergisel yükümlülüklerini yerine getirmeyeceğini düşünüyorum”.	,626			
Faktör 2: Sosyal-Ahlaki Faktörler				
“Devlete ödediğim vergilerin bana kamu hizmeti olarak geri döndüğünü düşünüyorum”.	,641			
“Devlete duyduğum güven ve ulusal gurur duygumun vergi ödeme davranışımı olumlu etkilediğini düşünüyorum”.	,740			
“Dinin emirleri vergi ödeme davranışımı olumlu etkiliyor”.	,798	1,943	8,830	40,639
“Vergilerimi tam ve zamanında ödemediğimde kamu hizmetlerinin aksayacağını düşünüyorum”.	,782			
“Vergilerimi tam ve zamanında ödemezsem suçluluk ve utanç duyacağımı düşünüyorum”.	,679			
Faktör 3: Siyasal-Mali Faktörler				
“Paraya olan sevgimin vergi ödeme davranışımı olumsuz etkilediğini düşünüyorum”.	,708			
“Mali müşavirlerin mükelleflerin vergiye uyumsuzluk davranışını caydırmak yerine teşvik ettiklerini düşünüyorum”.	,501			
“Etrafımda çok fazla vergi ödemeyen insan varsa, ben de vergi ödemem diye düşünüyorum”.	,664	1,674	7,610	48,249
“Haberim olmadan ödediğim vergiden, vergi dairesine giderek bizzat ödediğim vergi, üzerinde daha fazla baskı yaratıyor”.	,597			
“Siyasal iktidarı destekleyip desteklemediğimin vergi ödeme kararımı etkileyeceğini düşünüyorum”.	,744			

Araştırmada kullanılan anket formu, Karaca ve diğerleri (2020) tarafından geliştirilmiş olan çalışmadan alınmış olup söz konusu çalışmada vergi uyumunu etkileyen “ekonomik, mali-idari, psikolojik ve sosyal-ahlaki” olmak üzere dört farklı faktör yer alırken, bu çalışmada üç faktör elde edilmiştir. Bahsi geçen üç faktörün toplam varyans açıklama oranı 48,249 olup bu oran çok faktörlü yapılar için en az %40 şartını sağlamaktadır (Bayram, 2009: 77; Büyüköztürk, 2007: 151).

Tabloda F1, F2 ve F3 şeklinde yer alan faktör yükleri, her maddenin ilgili faktör ile arasındaki ilişkiyi açıklamakta kullanılan katsayıdır. Bu katsayının yüksek olması beklenmektedir. Faktör yüklerinin 0,60 ve üzerinde bir değere sahip olması yüksek ilişki düzeyinde kabul edilirken, 0,30-0,59 arasındaki yük değeri orta düzeyli ilişki olarak kabul edilmektedir (Büyüköztürk, 2002: 474). Öte yandan, bir maddenin faktör yüküne bakarak ölçme aracının geçerliliği hakkında karar verilirken en önemli tehdit binişik maddelerden kaynaklanmaktadır. Faktör yükünün geçerliliği sebebiyle binişik maddeler ölçme aracından çıkarılmalıdır (Bursal, 2023: 214). Bu çalışmada 7-8-9-14-22-23-24 ve 29 numaralı ifadeler birden fazla grupta faktör yükü bulundurması sebebiyle çıkarılmıştır. Tablo 5’te görülebileceği üzere, Direct Oblimin rotasyonlu faktör analizi sonucunda Kırşehir esnafının vergiye gönüllü uyumunu etkileyen üç faktör elde edilmiştir. Bu faktörler: (i) ekonomik-idari-psikolojik, (ii) sosyal-ahlaki ve (iii) siyasal-mali olarak kategorize edilmiştir. Bu faktörler şu şekilde özetlenebilir: vergi yükü ve vergi oranı gibi değişkenler ekonomik; devletin uyguladığı uzlaşma ve pişmanlık müesseseleri gibi değişkenler idari; devlete duyulan güven ile vergi ödeme davranışı gibi değişkenler psikolojik; ulusal gurur ve kamusal beklenti değişkenleri sosyal; dini inanç, suçluluk ve utanç değerleri ahlaki; paraya bağlılık ve vergi dairesiyle etkileşim mali ve siyasi görüş siyasal. Analizler bu üç faktör açısından değerlendirilmiştir.

5.3.3. Normallik Testi

Araştırmada analizler sonucu elde edilen üç alt faktörün normallik sınaması Kolmogorov-Smirnov testi ile incelenmiştir. Test sonuçları Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 6. Kolmogorov-Smirnov Testi Sonuçları

	Test İstatistiği	Serbestlik Derecesi	Sig. (p)
Faktör 1: Ekonomik-İdari-Psikolojik Faktörler	0,113	408	0,000
Faktör 2: Sosyal-Ahlaki Faktörler	0,120	408	0,000
Faktör 3: Siyasal-Mali Faktörler	0,053	408	0,008

Üç faktör değişkeni için $n = 408$ ($n > 50$) olduğu için Kolmogorov-Smirnov testi sonucuna bakılmıştır. Test sonucunda ($p=0,000/p=0,000/p=0,008$) $p < 0,05$ olması sebebiyle üç faktöre ait verilerin dağılımının 0,05 anlamlılık düzeyinde normal dağılım şartını sağlamadığı tespit edilmiştir. Bu sebeple çalışmada SPSS programı kapsamında normal dağılmayan veri setleri için tercih edilen “nonparametrik testler” yapılmıştır.

5.3.4. Parametrik Olmayan Analiz Testleri

Çalışmada veri setinin normal dağılmadığı tespit edildiği için nonparametrik testlerden olan “Mann-Whitney U Testi” ve “Kruskal-Wallis Testi” yapılmıştır. Nonparametrik analizlerde ikili değişkenler için Mann-Whitney U (Two Independent Samples) testi yapılmakta olup, bu çalışmada medeni durum ve cinsiyet değişkenleri için söz konusu test yapılmıştır.

5.3.4.1. Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Analiz sonuçları: medeni duruma göre hiçbir faktör için (Faktör 1 için $p=0,546>0,05$; Faktör 2 için $p=0,241>0,05$ ve Faktör 3 için $p=0,769>0,05$) anlamlı çıkmamıştır. Bu kapsamda katılımcıların vergiye uyumlarını etkileyen faktörlerin medeni durumlarına göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermediği ifade edilebilir. Cinsiyete göre ise sadece katılımcıların vergiye uyumlarını etkileyen siyasal-mali faktörler (Faktör 3) anlamlı farklılık göstermiş olup, Mann-Whitney U testi sonuçları Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7. Cinsiyete Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	Z	p (Sig.)
Faktör 3: Siyasal-Mali Faktörler	Kadın	82	229,48	18817,0	11318,0	-2,149	0,032
	Erkek	326	198,22	64619,0			

Test sonuçları, katılımcıların cinsiyete göre vergiye uyumlarını etkileyen Faktör 1 ($p=0,169>0,05$) ve Faktör 2 ($p=0,620>0,05$) için anlamlı farklılık olmadığını, sadece Faktör 3 için istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğunu göstermektedir ($p=0,032<0,05$). Dolayısıyla Kırşehir esnafının vergiye uyumunu etkileyen “Siyasal-Mali Faktörler” ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı farklılık olduğu ve söz konusu faktörde kadın esnafın erkek esnafa göre vergi uyum düzeyi daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda vergi uyumu konusunda siyasi-mali faktörlerin kadınların erkeklere göre daha fazla önceliklendirdiği ifade edilebilir.

Nonparametrik analizlerde ikiden fazla değişkenli ifadeler için Kruskal-Wallis testi yapılmakta olup, bu çalışmada yaş, eğitim durumu ve üyesi olunan meslek odası değişkenleri için söz konusu test yapılmıştır.

5.3.4.2. Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

Analiz sonuçlarına göre yaş değişkeni hiçbir faktör ile (Faktör 1 için $p=0,509>0,05$, Faktör 2 için $p=0,339>0,05$ ve Faktör 3 için $p=0,797>0,05$) anlamlı ilişki göstermezken, eğitim durumu değişkeni ve Faktör 2, üye olunan meslek odası değişkeni ile Faktör 3 arasında anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Kruskal-Wallis testi sonuçları eğitim durumuna göre Tablo 8'de ve üye olunan meslek odasına göre Tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 8. Eğitim Durumuna Göre Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

	Eğitim Durumu	N	Sıra Ortalaması	Chi-Square	p (Sig.)
Faktör 2: Sosyal-Ahlaki Faktörler	İlköğretim	88	216,10	18,265	0,001
	Lise	185	221,98		
	Önlisans	44	193,92		
	Lisans	80	157,12		
	Lisansüstü	11	204,59		

Test sonuçları katılımcıların eğitim durumlarına göre vergiye uyumlarında Faktör 1 ($p=0,618>0,05$) ve Faktör 3 ($P=0,369>0,05$) için anlamlı farklılıklar olmadığını, yalnızca Faktör 2 (Sosyal-Ahlaki Faktörler) için istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğunu göstermektedir ($p=0,001<0,05$). Yapılan Tamhane t testiyle farklılığın ilköğretim-lise ve lisans düzeyi arasında ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Analiz sonuçları vergi uyumuna etki eden sosyal-ahlaki faktörlerin ilköğretim ve lise mezunlarını lisans mezunlarına göre daha fazla etkilediğini göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, eğitim düzeyinin artması, vergi uyumunu etkileyen sosyal-ahlaki faktörlerin bireyler üzerindeki etkisini zayıflatmaktadır.

Literatürdeki genel kanı, eğitim düzeyinin artmasının vergiye gönüllü uyumu artıracağı yönündedir (Türkey, 2019: 172). Ancak bazı araştırmacılar, mükelleflerin eğitim düzeyleri arttıkça vergi konuları hakkında daha çok bilgiye sahip olma ihtimalleri sebebiyle vergi kaçırma ve vergiden kaçınma fırsatlarını daha kolay yönetebilmelerini ve dolayısıyla vergi uyumlarının olumsuz etkilendiğini belirtmektedirler (Saraçoğlu, 2008: 19).

Tablo 9. Üyesi Olunan Meslek Odasına Göre Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

	Üyesi Olunan Meslek Odası	N	Sıra Ortalaması	Chi-Square	p (Sig.)
Faktör 3: Siyasal-Mali Faktörler	“Kırşehir Terziler Esnaf ve Sanatkârlar Odası”	97	183,19	20,735	0,023
	“Kırşehir Bakkallar ve Bayiler Esnaf Odası”	40	212,23		
	“Kırşehir Berberler ve Kuaförler Esnaf ve Sanatkârlar Odası”	48	229,15		
	“Kırşehir Elektrik Teknisyenleri Esnaf ve Sanatkârlar Odası”	18	235,56		
	“Kırşehir Kahveciler Otelciler ve Fırıncılar Esnaf ve Sanatkârlar Odası”	24	227,71		
	“Kırşehir Lokantacılar, Pastacılar, Kasaplar Esnaf ve Sanatkârlar Odası”	36	204,46		
	“Kırşehir Madeni İşler Esnaf ve Sanatkârlar Odası”	23	224,72		
	“Kırşehir Marangozlar Mobilyacılar Hızarcılar Keresteciler Esnaf ve Sanatkârlar Odası”	20	135,48		
	“Kırşehir Saatçiler Sarraflar Fotoğrafçılar Halıcılar Esnaf ve Sanatkârlar Odası”	60	286,79		
	“Kırşehir Sabit ve Seyyar Satıcılar Esnaf Odası”	13	217,08		
	“Kırşehir Şoförler ve Otomobilciler Esnaf Odası”	29	248,47		

Test sonuçları, katılımcıların üyesi oldukları meslek odasına göre vergiye uyumlarında Faktör 1 ($p=0,189>0,05$) ve Faktör 2 ($p=0,796>0,05$) için anlamlı farklılık olmadığını, yalnızca Faktör 3 (Siyasal-Mali Faktörler) için istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğunu göstermektedir ($p=0,023<0,05$). Yapılan Tamhane t2 testine göre farklılığın “Kırşehir Marangozlar Mobilyacılar Hızarcılar Keresteciler Esnaf ve Sanatkârlar Odası” ve “Kırşehir Şoförler ve Otomobilciler Esnaf Odası” arasında ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Analiz sonuçları, vergi uyumuna etki eden siyasal-mali faktörlerin Kırşehir Şoförler ve Otomobilciler Esnaf Odasına üye olan katılımcıları, Kırşehir Marangozlar Mobilyacılar Hızarcılar Keresteciler Esnaf ve Sanatkârlar Odasına üye olan katılımcılara göre daha fazla etkilediğini göstermektedir. Bu bulgu, Kırşehir Şoförler ve Otomobilciler Esnaf Odasına bağlı üyelerin vergi ödeme davranışları üzerinde mali ve siyasi görüşlerinin (siyasi iktidarı desteklemek gibi) olumlu etkisi olduğuna işaret etmektedir.

6. SONUÇ

Vergi gelirleri hem gelişmiş ülkelerin hem de gelişmekte olan ülkelerin ekonomisini, eğitimi, sağlık sistemini ve ulusal güvenliğini finanse etmekte kullanılan önemli bir gelir kaynağıdır. Vergi gelirlerinin elde edilebilmesi mükelleflerin vergiye uyumuna bağlı olduğu için vergi uyumu tüm ülkelerde vergi otoritelerinin üzerinde titizlikle durduğu konulardan biridir. Ülkelerin bu konudaki nihai hedefi, vatandaşlarının vergi ödeme görevini yerine getirmesi, vergi kanunlarına tam olarak uyması ve vergiye uyumlu davranmasıdır.

Vergi mükelleflerini vergi ödemeye ya da ödememeye yönelten faktörleri tespit etmek amacıyla yapılan bu çalışmada, ekonomik ve idari faktörler olarak sınıflandırılan vergi aflarının ve yüksek vergi oranlarının mükelleflerin vergi uyumunu olumsuz etkileyen en önemli faktörler olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca mükelleflerin paraya olan sevgilerinin, muhasebecilerinin vergiye uyumsuzluk davranışlarını teşvik etmeye yönelik davranışlarının, vergi denetimlerinin sıklaşmasının, devletin ne kadar vergi topladığının ve bu vergileri nerelere harcadığının şeffaf bir şekilde halka duyurulmasının ve vergi dairesine gidilerek yapılan ödemelerin vergi uyumu üzerinde en az etkili faktörler olduğu tespit edilmiştir.

Vergi aflarının sıklığının ve vergi oranlarının yüksekliğinin vergiye gönüllü uyumu olumsuz etkilediğine dair literatürde genel görüş hâkimdir ve bu çalışmanın sonuçları da literatürdeki genel eğilime paraleldir. Bu çalışmadan elde edilen sonuçların daha önce yapılan çalışma sonuçlarından farkı, esnafların vergiye uyumunu etkileyen faktörlerin öncelik sırasıdır. Literatürdeki diğer çalışmalarda vergi sisteminin karmaşıklığı, vergi denetimlerinin ve cezalarının yetersizliği, vergi dağılımındaki adaletsizlik, muhasebecilerin vergi kaçırma kolaylık sağlaması gibi faktörler esnafların vergiye uyumunu etkileyen en önemli faktörler olarak ileri sürülürken, bu çalışmadan elde edilen sonuçlar esnafların vergiye uyumunu en çok vergi aflarının ve yüksek vergi oranlarının etkilediğini ortaya koymuştur. Bir diğer önemli fark ise literatürde vergi denetimlerinin ve buna bağlı olarak yakalanma riskinin artmasının vergiye gönüllü uyumu artıracığına yönelik bir eğilim olmasına karşın, bu çalışma sonuçlarına göre denetimlerin sıklaşması esnafların vergiye gönüllü uyumunu olumlu etkilememektedir. Bunun sebebi ise denetimlerdeki artış ile beraber mükelleflerin devlete olan psikolojik bağlılıklarının azalması ve vergi uyumlarının bozulması olarak açıklanabilir.

Sık çıkarılan vergi afları, vergisini zamanında ve tam olarak ödeyen vergi mükelleflerinin vergi ödeme isteklerini azaltabilmekte ve vergi uyumlarını bozabilmektedir. Vergi affı çıkacağı yönünde beklentisi olan mükellefler, vergi ödemek yerine gelirlerini farklı şekilde kullanmaya yönelmekte ve vergi affı ile birlikte vergi ödeme yükümlülüklerini daha sonraki bir zamanda ödeme fırsatı elde edebilmektedir. Paranın zaman değeri düşünüldüğünde vergisini düzenli ödeyen mükellefler aleyhine oluşacak zararı ortadan kaldırmak ve vergiye uyumlu olan mükellefleri teşvik etmek amacıyla 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu kapsamında 2018 yılının başından itibaren %5 vergi indirimi uygulanmaktadır (mükerrer madde: 121). Ancak bu uygulamaya rağmen esnaflar vergi aflarının vergi ödeme davranışlarını olumsuz etkilemeye devam ettiği kanısındadır.

Vergi oranlarının indirilmesi de vergiye uyumu artıran bir durum olarak ortaya çıkmıştır. Vergi oranlarının yüksek olması, esnafların vergi ödeme davranışını olumsuz etkileyen bir faktör olarak değerlendirilmiştir. Mükelleflerin tabi olunan vergi oranları arttıkça vergi uyumu davranışlarının azaldığı tespit edilmiştir. Bu durumda gelir vergisi, katma değer vergisi, damga vergisi oranlarında indirim yapılması ve sosyal güvenlik primleri ile diğer çeşitli devlet harçlarının azaltılması mükelleflerin hissettikleri yükün hafifletilmesini sağlayarak vergi uyumlarını artırabilecektir.

Vergi afları ve vergi oranları vergi otoritelerinin alacağı kararlar doğrultusunda belirlendiği için mükelleflerin vergiye uyumlarını artırmak açısından vergi aflarının çok sık çıkarılmaması ve vergi oranlarının mükelleflerin ödeme gücünü aşmaması son derece önemlidir. Politika yapıcıların bu iki hususu dikkate alarak yapacağı düzenlemeler mükelleflerin vergiye uyumlarını artırmanın yanı sıra vergi kaçakçılığının önüne geçmek açısından da faydalı sonuçlar doğuracaktır. Bu iyileştirmeler

sonucunda devletin vergi tahsil edebilme kabiliyeti artacak ve vergi denetim maliyeti azalacaktır. Sürdürülebilir ve düşük maliyetli vergisel kaynaklara sahip olan ülkelerin vatandaşları ekonomik refah içinde yaşama imkânına kavuşacaktır.

Çalışma kapsamında esnafların demografik özelliklerine göre vergiye uyumlarını etkileyen faktörlere ilişkin de önemli sonuçlar elde edilmiştir. Esnafların medeni durumlarının ve yaşlarının vergiye uyumlarını etkileyen faktörler üzerinde bir etkisi olmadığı tespit edilmiştir. Esnafların vergiye uyumunu etkileyen “siyasal-mali faktörler” cinsiyete göre, “sosyal-ahlaki faktörler” eğitim durumuna göre ve “siyasal-mali faktörler” üyesi olunan meslek odasına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda kadınların erkeklere göre vergiye uyumlarında siyasi-mali faktörler daha etkili ve önemlidir. Sosyal-ahlaki faktörler ilköğretim ve lise mezunlarını lisans mezunlarına göre daha fazla etkilemektedir. Eğitim düzeyinin artması, vergi uyumunu etkileyen sosyal-ahlaki faktörlerin mükellefler üzerindeki etkisini zayıflatmaktadır. Aynı zamanda siyasi-mali faktörler esnafların üyesi oldukları meslek odasına göre vergiye uyumları üzerinde etkili olmaktadır. Bu sonuçlar göz önüne alındığında, vergi politikaları oluşturulurken mükelleflerin demografik özelliklerinin de dikkate alınmasının vergiye uyumu artırmak açısından önemli olduğu görülmektedir.

Yapılan araştırmanın sadece Kırşehir ilinde faaliyet gösteren esnafları kapsamı ve örneklem üzerinde uygulanmış olması, araştırmanın en önemli kısıtıdır. Bu bağlamda araştırmanın bulgularının genellenebilirliği sınırlıdır. Gelecek çalışmaların Türkiye’nin diğer illerinde faaliyet gösteren esnaflar ve diğer mükellefler üzerinde gerçekleştirilmesinin vergiye gönüllü uyumu artırmak açısından faydalı bilgilere ulaştıracağı düşünülmektedir. Sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarının gerçekleştirilebilmesi, büyük ölçüde vergi uyumunun yüksek olduğu toplumlara bağlıdır. Bu nedenle, vergi uyumuna ilişkin araştırmalar başta politika yapıcılar olmak üzere akademisyenler ve diğer ilgili taraflar için önemli bilgiler sunmaktadır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağlımsız

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını belirtmiştir.

Etik Onay: Bu çalışma için etik onay, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu’ndan 03.09.2024 tarih ve 2024/08/23 sayılı olarak alınmıştır.

Yazarlar Katkısı: Hatice Pınar KAYA (% 40), Bedia ZIVALI (% 30), Selim ŞAHİN (% 30)

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author(s) declares that there is no conflict of interest.

Funding: The author(s) received no financial support for the research, authorship and/or publication of this article.

Ethical Approval: The approval of the Kırşehir Ahi Evran University Social and Human Sciences Scientific Research and Publication Ethics Committee no 2024/08/23 dated 03.09.2024 was obtained for this study.

Author(s) Contributions: Hatice Pınar KAYA (% 40), Bedia ZIVALI (% 30), Selim ŞAHİN (% 30)

KAYNAKÇA

- Alm, J. ve McKee, M. (1998). Extending the lessons of laboratory experiments on tax compliance to managerial and decision economics. *Managerial and Decision Economics*, 19, 259-275.
- Alm, J., Kirchler, E. ve Muehlbacher, S. (2012). Combining psychology and economics in the analysis of compliance: from enforcement to cooperation. *Economic Analysis and Policy*, 42(2), 1-35. doi:10.1016/S0313-5926(12)50016-0

Alpar, R. (2013). *Uygulamalı çok değişkenli istatistik yöntemler*. Detay Yayıncılık.

Appiah, T., Domeher, D. ve Agana, J. A. (2024). Tax knowledge, trust in government, and voluntary tax compliance: insights from an emerging economy. *Sage Open*, 14(2), 1-13. doi:10.1177/21582440241234757

Atawodi, O. W. ve Ojeka, S. A. (2012). Factors that affect tax compliance among small and medium enterprises (smes) in north central Nigeria. *International Journal of Business And Management*, 7(12), 87-96. doi:10.5539/ijbm.v7n12p87

Ay, Ş. (2021). Vergi tahakkuk / tahsil oranları üzerine bir değerlendirme. *Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 40-53. doi: 10.46291/Al-Farabi.060203

Ayrançöl, Z., Tekdere, M. ve Çadircı, B. C. (2019). Mükelleflerin vergi algılaması ve vergi psikolojisi üzerine bir analiz: Erzurum ili örneği. Hoca Ahmet Yesevi 2. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi, 6-8 Aralık 2019, Erzurum.

Baykul, A. ve Dulupçu A. M. (2009). Isparta il merkezindeki gıda hizmet sektöründe çalışan esnafın sorunları üzerine bir inceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10, 63-81.

Bayram, N. (2009). *Sosyal bilimlerde SPSS ile veri analizi*. Ezgi Kitabevi.

Bursal, M. (2023). *SPSS ile temel veri analizleri*. Anı Yayıncılık.

Büyüköztürk, Ş. (2002). Faktör analizi: temel kavramlar ve ölçek geliştirmede kullanımı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 32(32), 470-483.

Büyüköztürk, Ş. (2007). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Pegem Akademi Yayıncılık.

Chebusit, C., Namusonge, G. S., Biraori, O. E. ve Kipkoech, E. C. (2014). Factors affecting tax compliance among small and medium enterprises in Kitale Town Trans-Nzoia County, Kenya. *International Journal of Recent Research in Commerce Economics and Management*, 1(3), 60-75.

Cochran, W. G. (1977). *Sampling techniques*. 3rd Ed. New York: John Wiley & Sons.

Çam, A. V. ve Kabadayı, T. (2023). Esnafın karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri: Gümüşhane ilinde bir uygulama. *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*, 6(11), 98-108.

Çataloluk, C. (2008). Vergi karşısında mükelleflerin tutum ve davranışları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20, 213-228.

Çiçek, U. ve Uygun, G. (2019). Kültürün vergi ahlakı üzerindeki etkisi: TR 61 bölgesinde bir uygulama. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 11(21), 445-462. doi:10.20990/kilisibfakademik.596584

Demir, İ. C. (2016). Katlanılabilir vergi yükü ve belirleyicileri: Türkiye üzerine bir araştırma. *AKÜ İİBF Dergisi*, 2, 79-87.

Gözen, S. & Temür, Y. (2022). Vergi aflarının vergi gelirlerine etkisi üzerine ampirik bir inceleme. *Journal of Emerging Economies and Policy*, 7(2), 599-610.

Günay, H. F. (2023). Vergi uyumu konusundaki makalelerin web of science veri tabanına dayalı bibliyometrik analizi. *International Journal of Public Finance*, 8(2), 385-408. doi:10.30927/ijpf.1291303

Inasius, F. (2019). Factors influencing SME tax compliance: evidence from Indonesia. *International Journal of Public Administration*, 42(5), 367-379. doi:10.1080/01900692.2018.1464578

Kamarudin, S. N., Azman, A. F., Rasit, Z. A. ve Nasir, N. E. M. (2024). Factors influencing tax compliance from the perspective of young workers: evidence from Malaysia. *Asia-Pacific Management Accounting Journal*, 19(1), 121-148. doi:10.24191/APMAJ.V19i1-06

- Karaca, C., Oktay, S. ve Yemez, İ. (2020). Vergi uyumunun ekonomik ve sosyo-kültürel belirleyicileri: Sivas ili örneği. *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları dergisi*, Sonbahar Özel Sayı, 62-73.
- Keskin, N. (2018). Vergiye yönelik mükellef tutum ve tepkileri. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 2(3), 60-75.
- Kılıç, S. (2012). Örnek büyüklüğü, güç kavramları ve örnek büyüklüğü hesaplaması. *Journal of Mood Disorders*, 2(3), 140-142.
- Kirchler, E., Hoelzl, E. ve Wahl, I. (2008). Enforced versus voluntary tax compliance: the “slippery slope” framework. *Journal of Economic Psychology*, 29, 210-225.
- Kitapçı, İ. (2016). Bilişsel psikolojinin vergi uyumuna etkisi. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, 53(611), 57-69.
- Mercan, A. ve Gümüş, A. (2023). Ağrı ve Afyonkarahisar illerindeki vergi mükelleflerinin yapay zekâ ile ilgili vergi uygulamaları hakkındaki algılarının araştırılması. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler dergisi*, 23(1), 51-78. doi:10.18037/ausbd.1272545
- Nafaril, A. N. ve Ramadhan, Y. (2024). Factors affecting micro small and medium enterprises taxpayer compliance at Cilegon Pratama Tax Office. *Journal La Sociale*, 5(2), 359-371. doi:10.37899/journal-la-sociale.v5i2.1088
- Pudji Rahayu, D., Larasati, M., Pamungkas Wibowo B. ve Al Jaffri Saad, R. (2025). Understanding tax compliance in Indonesian Smes: a structural equation modeling approach to tax literacy, knowledge, fairness, power, and trust. *Salud, Ciencia y Tecnología - Serie de Conferencias*.
- Rwabunywenge, M., Nchimbi, M. ve Suluo, S. J. (2024). The influence of provision of public services on tax compliance in SMEs: mediating role of tax morale. *Business Management Review*, 27(2), 90-107. doi:10.56279/bmr.v27i2.6919
- Saraçoğlu, F. (2008). Yaş-cinsiyet-medeni durum ve eğitim durumunun vergiye karşı tutum üzerine etkilerinin anket sonuçları çerçevesinde değerlendirilmesi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2008(2), 16-34.
- Song, Y. ve Yarbrough, T. E. (1978). Tax ethics and taxpayer attitudes: a survey. *Public Administration Review*, 38(5), 442-452.
- Şahpaz, K., Akgül, Ö. ve Yardımcıoğlu, F. (2014). Fırıncı esnafının vergi bilinci ve vergi algısı: Sakarya ili örneği. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 59-81.
- Topal, M. H. (2016). Vergi adaleti algısı: gelir vergisi mükellefleri üzerine bir araştırma. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 9(2), 149-172.
- Tunçer, M. (2015). Hükümet-birey ilişkilerinin vergi uyumuna etkisi ve Türkiye. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 57(3), 107-128.
- Türkay, İ. (2019). Vergi bilinci/vergi ahlakı/vergiye gönüllü uyum ve vergiye gönüllü uyumu etkileyen faktörler. *Vergi Raporu Dergisi*, 232, 161-203.
- Ulusay, N. (2023). Mükelleflerin vergi algılama şekilleri: uyumlu mu isyancı mı? *Sakarya İktisat Dergisi*, 12(3), 305-329.
- Uruş, A. F. (2024). Türkiye’de seçili şehir ve bölgelerde mükellef psikolojisi: literatürdeki araştırmalar üzerine bir inceleme. *Maliye Çalışmaları Dergisi*, 71, 28-41. doi:10.26650/mcd2023-1394881
- Webley, P., Adams, C. ve Elffers, H. (2002). VAT compliance in the United Kingdom. Centre for Tax System Integrity. Working Paper, No: 41.

Xin, S., Nor, R. M. ve Rzak, S. S. A. (2024). Influencing factors and improvement path of tax compliance in Chinese SMEs. *Quantum Journal of Social Sciences and Humanities*, 5(SI1), 205-213. doi:10.55197/qjssh.v5iSI1.577

Yelman, E. (2017). Türkiye’de çıkarılan vergi aflarının nedenleri ve 6736 sayılı Kanun’un mali yönden incelenmesi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(15), 67-84. doi:10.17828/yalovasosbil.372761

Yelman, E. ve Tekşan, E. (2024). Türkiye’de ve dünya’da vergi affı beklentisinin popülerlik analizi. *International Journal of Public Finance*, 9(1), 327-358. doi:10.30927/ijpf.1447534

Yıldız, A., Gavcar, E. ve Kavacık, M. (2013). Dalaman esnafının sorunları ve çözüm önerileri. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (31), 122-134.